

L. SIMON LÁSZLÓ (1972) Agárd

L. SIMON LÁSZLÓ

Új világ született*

A másik nagyikám is kedves volt? – kérdezte a minap a kilencéves Rozi lányom édesanyámtól hazafelé menet. Igen, nagyon kedves volt, és nagyon szeretett téged, válaszoltam neki, tudva, hogy sosem fog rá emlékezni, csak a mi elmeséléseink válnak lassan saját emlékfoszlányokká benne arról a rövid időszakról, amíg karjában tartotta és babusgatta a legkisebb lányomat az anyósom, akit aztán gyorsan elragadott tőlünk a gyűlöletes kór, a rák.

Vajon hány olyan emberhez, felmenőnköz kötődünk érzelmileg, akikkel valójában sosem találkoztunk, vagy legfeljebb életünk legelején, rövid időre adta meg a sors, hogy ölelhettük egymást, foghattuk egymás kezét, de kisgyerekként nincs valóságos emlékünk róluk? – gondolkodtam el ekkor, felidézve az egyik anyai dédapámat, akivel van egy régi, megkopott közös fotónk: én csecsemő vagyok rajta, ő pedig egy élete végén járó, sokat látott, békeidőket és világháborúkat is végigküzdő öregember. De felidéződött bennem az a pillanat is, amikor édesapámék először mutatták meg a cecei református templomban azt az emléktáblát, amelyen az egyik apai dédapám neve olvasható, a gyülekezet első világháborús hősi halottjainak sorában. Olyan büszkeséggel beszélt édesapám a nagyapjáról, mintha ismerte volna, pedig éppen negyvenegy évvel az ő születése előtt, a nagy háború első évében veszítette el az életét. Érthető, hogy az 1914-ben még csak ötéves nagyapámnak is megkoptak a háborúban hősi halált halt édesapjához kapcsolódó emlékei.

Mégis a gyermekként oly különlegesnek tűnő, a kislíú szívben hatalmas jelentőségűvé duzzadó, valójában egyszerű vidéki történetek miatt erős érzelmi kötelék alakult ki köztem és az általam sosem ismert őszám között. A sors aztán úgy rendezte, hogy pár éve a cecei rokonainknál előkerült három ceruzával írt, nagyon kopott, néhol olvashatatlaná vált tábori postai levelezőlapja is, amit Szarajevóból küldött haza a halála előtt. Olyan szívesen megmutattam volna őket a nagyapámnak, aki talán nem is emlékezett e lapokra, de hol van már ő is, vagy éppen az édesapámnak, ha nem hagy itt bennünket döbbenetesen korán, esetleg az idősebb bátyjának, a keresztapámnak, de már ő sincs közöttünk. Így majd csak egyszer, amikor elmegyek a gyerekeimmel Cecére a családi kriptához, és megállunk a faluközpont vagy a templom első világháborús emlékművénél, s rámutatok dédapám nevére, akkor nekik fogom kibetűzni őket, valahogy így:

A feladó neve: Simon Salamon

A feladó címe: 17 népfelkellő gyalog ezred 2. zászlóalj 5. század 3. szakasz Sarajevo

Czím: Simon Salamonné urasszonynak

szeretett családomnak

Fehér m. Czece

Magyarország

És a levelek olvasható részei:

1914. szeptember 2-án

Szeretett Kedves Feleségem, Szeretett Kedves Fiaim, leveleteket megkaptam, örömmel elolvastam. Az Ilonka is írt Bátaszékről.

Kedves feleségem, itt van olyan látvány és katona temérdek sok, de a körülményt nem lehet tudatni, a jóisten tudja, mi is lesz velünk, bele kell nyugodni, a mi sorsunk úgylis lehet tunni, hogy nagyon ne-

* Elhangzott az *Új világ született – Európai testvérháború 1914–1918* című kiállítás megnyitóján a Várkert Bazárban 2015. július 7-én. A kiállítást az Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság megbízásából a XX. Század Intézet készítette, a vezető kurátor Schmidt Mária volt.

héz, de nem lehet segíteni, de jó erős kitartás kell és bátorság. Én amennyire lehet, bátor vagyok, úgy is szeretnek fellebvalóim, borraivalóm is van. Az a hiba, ahol most vagyunk, nem tudok semmit venni, itt nincs semmi.

Kedves feleségem, pénzről nem kell tunni, én most kaptam azon felül is. Kérem a jóistent, hogy úgy valami szerencsétlenség ne érne jókat. [...] Szeretett kedves feleségem, szeretett kedves fiaim, kedves szüleim, a jóisten áldja meg őket, kívánom a legjobbakat, maradok szerető hitvesed, csókollak benneteket.

%

itt van jó tábori református pap imádkozik velü[n]k együtt [...]

Sarajevo, 1914. október 21-én

Szeretett Kedves Feleségem, Szeretett Kedves, jó Fiaim, Szeretett Kedves Szüleim és Kedves Rokonok! Kívánom a jóistentől a legjobb egészséget a messze távolból.

Szeretett feleségem, a leveledet megkaptam és a csomagot is, a kedves fiaimét is. [...]

Szeretett szüleim, köszönöm a jószívességüket, hogy én is megláthatnám rajtuk, a jóisten megsegíttene.

Szeretett feleségem, a leveledet megkaptam, értettem belőle, hogy milyen jót akarsz tenni, nagyon helyesülöm az eszedet, jóváhagyom, add el a tehenet és a szénát, a répát és a 2 darab disznót is eladhatnád, az árán vehetünk másikat. Ha el tudod, add el, és írd meg, nem találok ebben én hibát, és a gyermektartásdíjat bátran követelheted, megkapod Sárbogárdon. Szegény iparos, és vagy segéd nincs, hátrározottan tudom, hogy te kapod, menj utána. Amennyire lehet, jól tettel, hogy lisztet is vesző, és kukoriczát is vesző, mer kell.

*Isten veletek, szerető családom, szeretett feleségem, csókollak:
Salamon*

És végül az utolsó:

Sarajevo, 1914. november 20-án

Szeretett jó Feleségem! Szeretett kedves Fiaim, Gáborkám, Ferikém, szeretett kedves, jó Szüleim! De szeretném még egyszer látni őket!

Kedves Feleségem! Kívánom a jó Istentől ezzen messze levellem a leg jo[bb] egészségbe találja őket és benneteket.

Kedves Jó Családom! Tudatom veletek hogy a Rozner hadnagy úrral beszélünk, örömmel fogadjuk, levelezőlapot is ő adot. Köszönettel fogadtuk az üzenetet.

Szeretett Feleségem! Kedves Gáborkám! Kedves Ferikém! Nem tudom, hogy látlak-e benneteket még. Nagyon hideg van és hó, [...] valójában most kint vagyunk, föl három kilométernyire. Mi lesz velünk, nem tudom [...]. A Juliskának írd meg, én nem írhatok, hogy a csomagját nem kaptam meg, nagyon bánt, hogy nem látlak benneteket. Kérem a jó Istent, hogy segítsen.

Kedves jó Feleségem, szeretett Fiaim, Isten veletek.

Igaza van Herczeg Ferencnek: „ez a háború a gyászoló anyák háborúja” volt. A gyászoló anyáké, az árva gyermekeké, az apakép nélkül felnőtt fiúké, a nagyapák nélküli unokáké, a megcsonkított hazáé. S miközben igaz az, amit az első világháborús centenáriumi kiállítás címe is jelez, azaz hogy az európai testvérháborúban egy új világ született a győztesek által írt, máig megváltoztathatatlan tűnő, de mégis megváltoztató narratívákkal, aközben engem az uralkodó történeti-politikusi olvasatok felülírásánál is jobban foglalkoztat a nagy háborúnak a felmenőim életére gyakorolt hatása. A nemzet és a Trianonban szétdarabolt haza sorsának alakulása mellett egyaránt érdekel, hogy miként lehetett élni, létezni a harcmezőn. Hogyan lehetett elfogadni, hogy ez a háború nem az a háború, amiben az énekelve bevonuló büszke ifjak hittek. Hogyan lehetett, lehetett-e egyáltalán a végigharcolt pokol után egészséges emberként, apaként, nagyapaként, dédapaként élni a békés hétköznapiakban, majd esetleg végigküzdeni egy újabb háborút s elviselni az „ajándékul” kapott kommunista diktatúrát.

A centenáriumi kiállítás s különösen az előttünk álló éveknek a tárlatot kísérő rendezvényei, megjelenő kiadványai nyilván megkísérlik a nagy háborúval és az utána kialakult európai politikai viszonyokkal, az új államok létrejöttével kapcsolatos narratívát árnyalni s részben felülírni. Ugyanakkor a monumentális kiállítás erős vizuális eszközeivel arra is megpróbálja ráirányítani a figyelmet: hogyan éltek az emberek a fronton, valamint a hátszágban, és miként tudtak tovább létezni

a háború befejezése után egy minden szempontból megváltozott világban. Azaz hogyan hatott a pszichéjükre mindaz, amit akarva-akaratlanul megtapasztaltak, elkövettek mások és önmaguk ellen. Elképzelni sem tudjuk mindazt a szörnyűséget, amit a dédszüleink megéltek, s nem is értjük, honnan volt annyi erejük, tartásuk, hitük, hogy mindezek ellenére a békeidőben is élni tudjanak. Tudom, hogy a hadtörténet iránt vonzódó fiúkat és férfiakat, valójában engem is lenyűgöz a haditechnika fejlődése, a háború mögötti ipari és logisztikai teljesítmény, s politikusként és egykori történelem szakosként képes lennék úgy beszélni az első világháborúról, számokkal, adatokkal, politikusok és katonai vezetők neveivel dobálózva, mint valami tőlünk már nagyon távol levő történeti eseményről, de valójában azt is meg akarom érteni, hogy szüleimen, nagyszüleimen keresztül miként hatottak rám a harcoló hős elődök, valamint az árvává, özvegygé, nyomorékká váltak példái. Ez a kiállítás tehát annak a megértését is szolgálja, hogy az identitásunk őrzése, erősítése és alakítása szempontjából a személyes történetek legalább annyira fontosak, mint a közösségi narratívák.

•

Az egyik dédapám kétszer kapta meg a Károly-csapatkeresztet. Ennek a kitüntetésnek az alapszabálya előírta, hogy a jogosultság megállapításakor csak az arcvonalbeli – 12 hetes folyamatos – szolgálat vehető figyelembe. Ez tehát nem a tábornokok kitüntetése volt, hanem a talpasoké, a lövészárkokban senyvedőké. Csak hogy értsük: a Monarchia 753 tábornoka közül mindössze 27 kapta meg. Az én dédapám viszont kétszer is. Életrajza szerint 1912-ben vonult be a császári és királyi 69. „Hindenburg” gyalogezred III-ik zászlóaljához tényleges szolgálatra, és ment ki a zászlóaljjal a szerb hadszíntérre. Végigküzdötte a szerbiai hadjáratot, majd a zászlóaljjal az olasz frontra ment. Részt vett az I–XII. isonzói csatákban és a Piave menti harcokban, a front összeomlásáig, azaz a háború első napjától a frontokon eldördült utolsó ágyúlövésig egyhuzamban, összesen 51 hónapig harcolt az első vonalban. Elképzelni sem tudom, mit jelentett ez. Mennyi embert kellett megölnie azért, hogy ne őt pusztítsák el? Vagy magad elé tartod a szuronyt, vagy az ellenség böki át a mellkasodat. Mennyi embervért, mennyi sarat, mennyi mocskot, nyállal keveredő taknyot, mennyi hozzá hasonló, csak éppen olaszul beszélő egyszerű ember, gyalogos bélsárral keveredő vérét kellett lemosnia magáról? Mennyi cigarettát kellett sodornia a mínuszban dideregve, a kánikulában kókadozva, esőben ázva vagy megpihenve a bajtársak tetemeinek elföldelése közben?

Nagyszüleim sokat meséltek róla, jóval túlélte a második világháborút is, megérte, hogy a két kezével összerakott birtokát elvegye tőle a kommunista diktatúra. Ezt is méltósággal, keménységgel, határozottsággal s egyben emberséggel viselte. Hogyan csinálta? Hogyan nem őrlött bele abba, amit átélt, amit elkövetett, amit elvégeztettek vele az egymással szivarfüstös szobákban tárgyaló urak, a kés és bárd nélküli, tiszta kezű mézárások? Hogyan tudott reggelente megborotválkozni, az állatai megetetése után felülni a lóra vagy a kocsira s bejárnai a birtokot? Vajon mit mesélt a három gyönyörű lányának, mikor az ölébe vette őket, s vajon volt-e ereje a térdén lovagoltatva elmondani nekik a régi mondókát: így gyalognak a katonák, így menetelnek a tüzérek, így lovagolnak a huszárok.

Nem tudom, de az a sejtésem, hogy nem sokat beszélhetett, ahogyan a nagyapám sem mondott semmit a második világháborúról vagy az Andrassy út 60-ban eltöltött napokról, s másik nagyapámból is csak harapófogóval tudtam kiszedni valamit a hadifogságból való kalandos hazaérkezéséről. Talán így, magukba zárva, mélyre temetve, elfojtva könnyebb volt cipelni a terheket, a rájuk kényszerített bűnöket. Pedig valójában hősök voltak, lehet, hogy nem is tudták, nem gondolták végig, lehet, hogy küszködtek a lelkiismeretükkel, de mindennel egyetemben hősök voltak. S ez az, amit meg kell értenünk a centenáriumi kiállítás végiggondolásakor. A mai deheroizált világunkban, amikor csak bugyuta filmekben látunk képregényekből vetítővászonra vitt, nem létező szuperhősöket, mikor sokan azt hiszik, hogy a haza fizikai védelme csak egy anakronisztikus kifejezés, amikor az önfeláldozás és az önzetlenség megmosolyogtató jelentésű szavakká váltak, kötelességünk rámutatnunk azokra, akik képesek voltak az életüket is áldozni a hazáért. Akik még hittek szent ügyekben, akik számára a haza szolgálata, akár egyszerű gyalogos közlegényként is, becsületbeli ügy volt. Akiknek egyébként nem volt dolguk mérlegelni azt, amit a politikusok jól vagy rosszul mértek fel, helyesen vagy hibásan döntöttek el. Akik következetesen végrehajtották a parancsokat, akik fegyelmezettek és hűségesek voltak.

A magyar katonáról, a világ egyik legszebb szavával illetett honvédekről van szó.